

शिक्षण व अध्ययन निष्पत्ती

संशोधक

श्री बेंडाळे वैभव मारुती

मार्गदर्शक

डॉ. गाडेगावकर सरिता नागोराव

शिक्षणशास्त्र संकुल, स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ,
नांदेड

सारांश

मागील दोन वर्षांमध्ये ऑनलाईन शिक्षणाशिवाय पर्याय नव्हता चालू शैक्षणिक वर्षापासून शाळा नियमित भरू लागले आहेत आणि त्यामुळे आता गुरुजनांची जबाबदारी वाढली आहे मग त्यात शासनाचा सेतू अभ्यासक्रम असेल किंवा प्रत्येक इयत्तांचा विषयवार अध्ययन निष्पत्ती असतील इयत्ता पहिली ते आठवी मधील प्रत्येक विषयासाठी किमान अध्ययन पातळीपर्यंत वर्गातील प्रत्येक विद्यार्थी घेऊन जाणे शिक्षकांना शक्य व्हावे यासाठीचा हा प्रयत्न

प्रस्तावना

2016 साली NCERT ने एक पुस्तिका प्रकाशित केली.

Learning Outcome of the elementary stage. केंद्र शासनाने प्रत्येक इयत्तेसाठी तसेच १ ते ८ च्या प्रत्येक विषयासाठी ठरवून दिलेल्या किमान संपादन तसेच शिक्षक व विद्यार्थी यांना मार्गदर्शनपर सूचना यांचा वरील पुस्तकेत प्रामुख्याने समावेश करण्यात आला आहे प्रत्येक राज्यांना आपल्या गरजेनुसार तसेच भाषेनुसार त्याचे रूपांतरण करण्यास सांगितले गेले.

महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ पुणे आणि महाराष्ट्र विद्या प्राधिकरण पुणे यांनी मराठी भाषेत इयत्ता पहिली ते पाचवीसाठी अध्ययन निष्पत्ती प्राथमिक व इयत्ता ६ ते ८ साठी अध्ययन निष्पत्ती उच्च प्राथमिक स्तर अशा दोन मार्गदर्शक पुस्तकांची निर्मिती केली. सदर पुस्तिका शासनाच्या SCERTच्या वेबसाईटवर उपलब्ध केलेली आहेत

अध्ययन निष्पत्ती

प्राथमिक शिक्षणाच्या क्षेत्रामध्ये सध्या देशभर शिक्षकांमध्ये याची चर्चा सुरू आहे असा विषय अध्ययन निष्पत्ती. याला इंग्रजीमध्ये Learning Outcomes असे म्हणतात. पूर्वी आपण ज्यांना पाठ्यक्रमातील विषयांची इयत्ता निहाय उद्दिष्टे म्हणत होतो किंवा ज्यांना आपण क्षमताधिष्ठीत अभ्यासक्रमातील इयत्तानिहाय क्षमता म्हणत होतो फक्त ते आता देशातील सर्व राज्यात समान पातळीवर आणल्या गेले आहेत. त्यांना अध्ययन निष्पत्ती संबोधले गेले आहे.

एखाद्या अध्ययन अनुभवातून अथवा उपक्रमातून किंवा कृतीतून जे ज्ञान कौशल्य वर्तन शिकणे अपेक्षित आहे त्याला अध्ययन निष्पत्ती म्हणतात.

विद्यार्थ्यांने विषय शिकल्यानंतर त्याला काय साध्य झाले पाहिजे त्याला कोणती कौशल्य आत्मसात झाली पाहिजेत त्यांना अध्ययन निष्पत्ती म्हणतात.

❖ शिक्षक भूमिका

- अध्ययन निष्पत्ती साध्य करण्यासाठी लागणारा वेळ, (तासिका) कृती (शिक्षक व विद्यार्थी) साधने तंत्रे यांचे नियोजन करणे गरजेचे आहे.
- अध्ययन निष्पत्ती साध्य करण्यासाठी अध्ययन अध्यापन प्रक्रियेचे टप्पे लक्षात घ्यावेत. (ज्ञान आकलन उपयोजन विश्लेषण संश्लेषण इत्यादी)
- विविध प्रकारानी विद्यार्थी शिकतोच फक्त गती कमी अधिक असते.
- विद्यार्थ्यांची गरज व आवड लक्षात घेऊन अध्यापन केल्यास विद्यार्थी अध्ययनात रस घेतात.
- प्रत्येक वर्गात विविध स्तरावरील विद्यार्थी असतात. त्यांची क्षमता ही वेगवेगळी असते शिक्षकांनी स्वतःला सक्षम करणे.
- उच्च गुणवत्ता प्राप्तीसाठी शैक्षणिक साहित्य व संसाधन सामग्री विकसित करणे. अध्यापन करताना आकर्षक पाठ्यवस्तुचा वापर करणे.
- वारंवार मूल्यांकन करणे व स्वयं मूल्यांकन करणे.
- फक्त अभ्यासक्रम पूर्ण करण्यावर भर देऊ नये.
- फक्त पाठ्यपुस्तकावर अवलंबून न राहता अध्ययन अध्यापनासाठी पूरक साहित्याचा विचार करणे.

- ज्या इयत्तेचा जो विषय शिकवीत आहात. त्या विषयाच्या अगोदरच्या इयत्तेच्या अध्ययन निष्पत्तीचे अवलोकन करावे.

अध्ययन निष्पत्तीचे विश्लेषण

उद्दिष्टे + क्षमता + कौशल्ये = अध्ययन निष्पत्ती

उदाहरणासाठी आपण इयत्ता तिसरीच्या गणित विषयातील एक अध्ययन निष्पत्ती घेऊ.

उद्दिष्टे	परिस्थितीनुसार मापन साहित्य व एकक निवड करून अचूक मापन व इतर एककामध्ये रूपांतर करता येणे.
क्षमता	अचूकता, अंदाज, मोजमाप, निरीक्षण, तर्कक्षमता
कौशल्ये	अचूक साहित्य व एकक निवड, अचूक मापन, उपयोजन
अध्ययन निष्पत्ती	सेंटीमीटर किंवा मीटर याप्रमाणे एककाच्या सहाय्याने लांबी व अंतर मोजतो किंवा अंदाज करतो आणि एककातील संबध ओळखतो.

समारोप

शिक्षक मित्रानो प्रत्येक इयत्तेच्या विषयावर अध्ययन निष्पत्ती जरी निश्चित असली तरी वर्गातील सर्व विद्यार्थी एकाच स्तरावरील नाहीत. काही जलद गतीने तर काही मध्यम गतीने तर काही धिम्ब्या गतीने शिकत असतात. त्याच बरोबर मागील कोरोना कालावधीत सुरु असलेल्या ऑनलाइन शिक्षणाचा त्यांना किती उपयोग झाला यात देखील भिन्नता आहे.

शिक्षकांनी या सर्व परिस्थितीला सामोरे जाण्यासाठी प्रशिक्षणे, अध्यापनाची नवनवीन तंत्रे, मूल्यमापनाची पद्धती, वेगवेगळ्या अध्ययन अनुभूती, आकर्षक पाठ्यवस्तू इ. वापर केला पाहिजे.

संदर्भ

- 1) गणित पाठ्यपुस्तक इयत्ता तिसरी महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ पुणे
- 2) किमान अध्ययनिक क्षमता, शिक्षक हस्तपुस्तिका महाराष्ट्र राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद पुणे.
- 3) Minimum Level Learning (MLL) <https://youtube/67EFHyl;goc>
- 4) समतात्मक दृष्टीने अध्ययन शैलीनुसार गणित विषयातील अध्ययन निष्पत्ती व कृती आराखडा. <Youtu.be/XVA9pOFDtnM>
- 5) अध्ययन निष्पत्ती म्हणजे काय? Teacher4U you tube.